

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-50>

УДК 338.24.01; 338.246.88

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ КРАЇНИ ТА РЕГІОНІВ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

EVOLUTION OF THEORETICAL APPROACHES TO RESEARCH SOCIO-ECONOMIC RESILIENCE COUNTRIES AND REGIONS IN CONDITIONS OF INSTABILITY

Лещух Ірина Володимирівна

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього
НАН України»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-0728>.

Leshchukh Iryna

Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine

У статті досліджено тезаурус категорій «резильєнтність», «економічна резильєнтність», «соціальна резильєнтність» та «соціально-економічна резильєнтність». Констатовано, що в контексті пошуку потенціалу зростання економічної системи економічну та соціальну резильєнтність важливо розглядати у нерозривній єдності. Запропоновано модель формування, систематизовано та описано принципи забезпечення соціально-економічної резильєнтності системи. Ідентифіковано та охарактеризовано «вроджені» та набуті фактори забезпечення резильєнтності. Описано ознаки резильєнтної соціально-економічної системи залежно від ступеня «взаємодії» цієї системи з шоковою подією чи кризою (гнучкість, адаптивність, здатність до швидкого відновлення після настання шоків та викликів різного характеру та значущості впливу).

Ключові слова: резильєнтність, соціально-економічна система, повномасштабна війна, стійкість, принципи резильєнтності, ознаки резильєнтності, фактори забезпечення резильєнтності.

The purpose of the article is to analyze the evolution of theoretical approaches to the study of socio-economic resilience of the country and regions in conditions of instability. The following scientific methods were used for the research: induction and deduction, comparison, systematization and generalization. The article examines the thesaurus of the categories "resilience", "economic resilience", "social resilience" and "socio-economic resilience". It was established that in the context of the search for the growth potential of the economic system, it is important to consider economic and social resilience in an inseparable unity, since to a large extent the behavior of both individual individuals and collectives/communities, on the one hand, is determined by subjective-object relationships, certain social processes and interactions (transformations), and on the other hand, is a factor of influence on economic processes in spatial social systems (country, region, territorial community, etc.). The formation model is proposed, systematized and described the principles of ensuring the socio-economic resilience of the system. "Innate" and acquired factors ensuring resilience are identified and characterized. It was established that the "innate" factors of ensuring the system's resilience are manifested to a greater extent in the "normal" conditions of the system's vital activity, and the acquired ones – characterize the adaptability of the system to functioning in adverse conditions, are manifested to a greater extent in crisis situations and, in fact, are the result of the socio-economic development of the system. The signs of a resilient socio-economic system are described, depending on the degree of "interaction" of this system with a shock event or crisis (flexibility, adaptability, ability to quickly recover after the onset of shocks and challenges of various nature and impact significance).

Key words: resilience, socio-economic system, full-scale war, sustainability, principles of resilience, signs of resilience, factors ensuring resilience.

Постановка проблеми. Концепція соціально-економічної резильєнтності країни та регіонів в умовах нестабільності є складним та комплексним напрямком досліджень.

Категорія «резильєнтність» є міждисциплінарним терміном. Зокрема, у фізиці резильєнтність позначає властивість матерії набувати початкової форми після деформації, отриманої унаслідок певного тиску [1]. Резильєнтність у психології – це здатність зберігати в несприятливих ситуаціях стабільний рівень психологічного та фізичного функціонування, виходити з таких ситуацій без стійких порушень, успішно адаптуючись до несприятливих змін [2]. При цьому, результатом резильєнтності є позитивна адаптація до травматичних подій тобто усвідомлення нових можливостей, які з'явилися у людини завдяки психотравмі [3]. З 2010-х років термін «резильєнтність» все частіше зустрічається в стратегічних та програмних документах міжнародних організацій (ООН, ОЕСР, ЄС та ін.) як новий підхід до вирішення проблем безпеки в умовах несподіваних шоків, зокрема, стихійних лих, політичних конфліктів, міжнародного тероризму чи економічних потрясінь [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як незалежна теорія концепція резильєнтності вперше була сформульована К. Холлінгом [5] на поч. 1970-х років. Автор зазначав, що резильєнтність є мірою стабільності системи, характеристикою її здатності поглинати зміни та збурення, підтримуючи при цьому існуючі співвідношення між популяціями або змінними станами. Згодом економічна резильєнтність у контексті екологічних проблем описувалася в дослідженнях К. Тірні [6] – з погляду ділової поведінки та реагування суспільства, Л. Комфортом [7] – з позиції нелінійної адаптивної реакції організацій (у широкому розумінні, що включає як державний, так і приватний сектори), а також В. Петаком [8] – в контексті продуктивності системи.

Сучасні наукові дослідження соціально-економічної резильєнтності суспільних систем (країн, макрорегіонів, регіонів, громад тощо) представлені працями низки зарубіжних (наприклад, Дж. Карлсон [9], Р. Мартін [10], А. Розе [11] та ін.) та вітчизняних (зокрема, У. Іванюк [12], М. Мельник [13], С. Пирожков [14], Хаустова В. [15] та ін.) вчених. Разом з тим, важливість коректного трактування поняття «резильєнтність», а також точної ідентифікації ознак та найбільш значимих чинників посилення резильєнтності, визначення характеру їх впливу визначається

необхідністю прийняття правильних управлінських рішень щодо розвитку соціально-економічних процесів в умовах нестабільності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Термін «резильєнтність», який сьогодні активно вживається у лексичі економістів, є міждисциплінарним термінологічним запозиченням, наукове розуміння якого переважно формувалося в межах низки окремих наук – механіки, фізики, екології, психології, дослідження катастроф.

В економіці категорія «резильєнтність» вперше була вжита у дослідженнях вчених еколого-економістів щодо оцінки наслідків техногенних та природних катастроф в контексті економічних втрат та здатності економічної системи їх компенсувати вперше було концептуалізовано феномен резильєнтності. Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури дозволяє констатувати відсутність єдиного підходу до трактування поняття «резильєнтності» (загалом, воно є близьким до таких понять, як «стійкість», «стабільність», «опір», «пружність», «еластичність», «гнучкість»). Відсутнім також є усталений підхід до ідентифікації ключових ознак, видів та драйверів резильєнтності. Це актуалізує необхідність уточнення понятійно-категоріального апарату концепту резильєнтності.

Метою дослідження є аналіз еволюції теоретичних підходів до дослідження соціально-економічної резильєнтності країни та регіонів в умовах нестабільності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Зародившись у психології, фізиці та екології, дослідження резильєнтності швидко набули інтерпретації в інших сферах пізнання. Відтак, сьогодні резильєнтність розглядається як широкий міждисциплінарний концепт, що поширюється і на соціально-економічні системи. У науковий обіг увійшли такі поняття, як «національна резильєнтність», «соціально-економічна резильєнтність», а також резильєнтність окремих сфер (видів) діяльності. Практична цінність концепту полягає в наступному: розуміючи відповідні принципи та правила, можна посилити здатність різних об'єктів і систем виживати (у широкому значенні) в складних і незвичних умовах. Розбудова резильєнтності дає змогу запобігати, протидіяти або вистояти з меншими втратами у випадках, коли загрози та кризи мають тривалий характер, є неминучими чи неподоланими повною мірою [16].

Сучасні дослідження соціально-економічної резильєнтності загалом пов'язані із

вивченням впливу глобалізації, торгових воєн, обмежень та/або лібералізації суспільно-економічного життя на світову, національні та регіональні економіки. Для цього дослідники емпірично вивчають шоки рецесії в контексті порушення траєкторії соціально-економічного розвитку і реакції системи на ці виклики.

Наукову літературу, присвячену вивченню питань соціально-економічної резильєнтності з позиції її впливу на розвиток економічної системи, умовно можна поділити на три групи досліджень:

- 1) вивчення здебільшого економічної резильєнтності;
- 2) вивчення здебільшого соціальної резильєнтності;
- 3) дослідження соціальної та економічної резильєнтності у синергії, як взаємопов'язаних факторів комплексного розвитку економічної системи.

При цьому, багато визначень *економічної резильєнтності* обмежують її зосередженість на здатності економічної системи до швидко відновлення після шоку (наприклад, дослідження Л. Брігугліо [17], А. Розе та Е. Краусман [11] та ін.). Найперше це пов'язано з трактуванням низкою дослідників терміну «resilience» через його латинський корінь «resilire» – «стрибок назад». Натомість Дж. Хорн та Дж. Опп [18], Г. Річардсон [15], А. Джонас [19] та ін. розглядають економічну резильєнтність системи через здатність окремих осіб, груп, організацій і системи загалом протистояти шокам.

Дослідження економічної резильєнтності колективом авторів під керівництвом Р. Мартіна [10] здійснювалися із врахуванням кейнсіанської теорії ділових циклів. Відповідно, дослідники доводять, що концепцію економічної резильєнтності варто застосовувати для вивчення та моніторингу того, як економіка реагує на різні типи рецесійного шоку, а також при прийнятті рішень щодо нарощення потенціалу резильєнтності в контексті попередження майбутніх економічних збурень.

Відповідно до підходу Світового банку, резильєнтність економічної системи на макрорівні визначається як комбінація (1) миттєвої резильєнтності, тобто здатності обмежувати величину негайних втрат доходу для визначеного розміру капітальних втрат, і (2) динамічної резильєнтності як здатності до швидкого відновлення. Іншими словами, це поєднання абсорбційної спроможності системи до шоків та відновлювальної здатності системи [20].

М. Савченко [21] частково ототожнює поняття «економічна резильєнтність» та «економічна стійкість», трактуючи останню як комплексне поняття, що відображає здатність системи підтримувати достатній рівень економічних параметрів, які забезпечують її ефективне функціонування та стійкий розвиток, формують пріоритетну унікальність забезпечувати її конкурентоспроможність на ринку.

А. Роуз та Е. Краусманн [11] розрізняють два типи економічної резильєнтності залежно від реакції та взаємодії елементів економічної системи в умовах настання шоку:

- статична економічна резильєнтність – означає здатність економічної системи функціонувати в умовах шоку у межах наявних ресурсів, зважаючи на зростаючий їх дефіцит;
- динамічна економічна резильєнтність – означає здатність економічної системи ефективно використовувати наявні ресурси в момент шоку та в умовах відновлення після економічного спаду, зосереджуватися на підвищенні внутрішнього потенціалу розвитку.

Деяко менш поширеними є дослідження *соціальної резильєнтності* з позиції її впливу на розвиток економічної системи, оскільки зазначений концепт у науковій дискусії здебільшого вивчається у контексті психології. Зокрема, відповідним дослідження присвячено чимало праць Дж. Каціоппо, Х. Рейс та А. Заутра [22], які розглядають дану категорію як багаторівневий конструкт, що виражає здатність не лише окремих індивідів, а й малих і великих соціальних груп відновлюватися після стресів шляхом підтримання позитивних соціальних стосунків як в середині групи, так і з іншими групами.

Характерною рисою соціальної резильєнтності є трансформація невдач в особистісне, колективне зростання та зростання у міжособистісній взаємодії шляхом зміцнення соціальних зв'язків, формування нових відносин, застосування креативності та нешаблонності у розв'язанні проблем і пошуку виходу із кризової ситуації. Соціальна резильєнтність підкреслює здатність людини взаємодіяти з іншими задля досягнення значущих цілей попри кризовість ситуації, негативно забарвлені життєві обставини. На відміну від особистісної, соціальна резильєнтність є багаторівневим конструктом, що містить індивідуальні способи встановлення стосунків, міжособистісні та колективні ресурси [23].

Досліджуючи соціальну резильєнтність національної економіки кризь призму досвіду ЄС та України, колектив авторів під керівни-

цтвом академіка В. Геєця [24] доводить, що соціальну резильєнтність національної економіки України в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови можна представити у вигляді моделі, яка структурно містить три сектори, а саме: 1) зайнятість і трудовий потенціал; 2) платоспроможний попит споживачів; 3) соціальний захист і забезпечення. Кожен із цих секторів комплексно залежить від багатьох факторів, що характеризують формування людського та соціального капіталу, якість життя людей, розвиток сфер зайнятості, соціального забезпечення та соціального захисту населення, стан екосистеми та інституційне середовище тощо.

Натомість І. Висоцька [25] вивчає соціальну стійкість, розглядаючи її як здатність виробничого, політичного, природного середовища суспільства (як системи) забезпечувати гідну якість життя населення, нинішніх і майбутніх поколінь (тобто тривалість життя людини, нормальний стан здоров'я, високий рівень освіти, зайнятість, достатній дохід, економічну свободу, самореалізацію, захист прав людини тощо). На наш погляд, у даному випадку категорія «стійкість» характеризує радше статичний стан системи, натомість «резильєнтність» більшою мірою пов'язана із динамічними процесами у системі, як-от передбачення та протистояння шокам, адаптація до функціонування в умовах невизначеності, постшокове відновлення тощо. Утім слушною є думка автора, що соціально стійкий розвиток економіки підкреслює взаємозв'язок економічного і соціального розвитку як двох аспектів єдиного соціально-економічного процесу в суспільстві. І. Висоцька наголошує, що саме здатність суспільства постійно підтримувати свій стабільний соціальний і економічний розвиток і є соціальною стійкістю.

Безперечно, контекст урбанізації, егоцентризму та ситуативних союзів, посилення глобальної економічної взаємодії із одночасним послабленням політичної та безпекової складової такої взаємодії, економічна експансія передових держав і транснаціональних корпорацій, воєнно-політичних конфліктів, інтеграції різних сфер суспільного життя суб'єктів економіки (населення, бізнесу, суспільно-просторових комплексів і систем тощо) посилив вплив на особистісне благополуччя, проте базова потреба індивідів у приналежності до певної групи та/або значущих міжособистісних взаємозв'язків за таких умов все більше актуалізується. Тому, на наш погляд, в контек-

сті пошуку потенціалу зростання економічної системи *економічну та соціальну резильєнтність* важливо розглядати у нерозривній єдності, адже у значній мірі сьогодні поведінка як окремих індивідів, так і колективів/спільнот, з одного боку, визначається суб'єктивно-об'єктивними зв'язками, певними соціальними процесами та взаємодіями (трансформаціями), а з іншого боку, є чинником впливу на економічні процеси у просторово суспільних системах (країні, регіоні, територіальній громаді тощо).

Досліджуючи соціальну вразливість територіальних громад Карпатського регіону України в умовах нестабільності колектив авторів О. Мульска та І. Бараняк [26] соціально-економічну резильєнтність територіальних громад трактували як динамічний процес нарощення фінансово-економічного потенціалу, спрямований на забезпечення високого рівня життя, підвищення добробуту, формування конкурентоспроможного місцевого ринку праці, гарантування рівного доступу до соціальних благ і послуг.

Зважаючи на проведене вище дослідження, найбільш повним та комплексним, на наш погляд, є трактування *соціально-економічної резильєнтності просторово-суспільної системи як її здатності до адаптації (фактично поглинання) та/або пом'якшення втрат, трансформації (переорієнтації), швидкого відновлення після впливу шоків та викликів різного характеру завдяки внутрішнім адаптивним властивостям (факторам захисту)*. На відміну від існуючих, запропоноване визначення характеризується комплексністю та враховує просторові, часові, атрибутивні та інші властивості категорії «соціально-економічна резильєнтність просторово-суспільної системи».

У науковій полеміці поширений поділ внутрішніх адаптивних властивостей системи (фактично, стимулюючих чинників), які дозволяють забезпечувати її соціально-економічну резильєнтність, на природні/«вроджені» (здебільшого розглядаються як внутрішні) та набуті (здебільшого розглядаються як зовнішні). Загалом ми поділяємо таку позицію, наголошуючи, що:

– до «вроджених» адаптивних властивостей належать: структура економіки, стан і тенденції її розвитку, резерви для розвитку бізнесу, ресурсний потенціал, здатність перерозподіляти/заміщати втрачені ресурси, стан та особливості ринку праці тощо. «Вроджені» адаптивні властивості більшою мірою прояв-

ляються у «нормальних» умовах життєдіяльності системи;

– набуті адаптивні властивості – характеризують адаптивність системи до функціонування в несприятливих умовах і, власне, більшою мірою проявляються у кризових ситуаціях; це додаткові зусилля, застосовані для пом'якшення негативних наслідків шоків та викликів різного характеру. Набуті адаптивні властивості, фактично, є аспектом соціально-економічного розвитку системи. До таких властивостей належать, зокрема: державна/регіональна галузева політика, стійкість інститутів, наявність резервів, національна інноваційна інфраструктура та система, локалізація ланцюгів доданої вартості всередині країни, мобільність капіталу між фінансовим і промисловим сектором, інвестиційна підтримка розвитку галузей промисловості, доступне фінансування тощо.

В умовах нестабільності будь-яка система зіштовхується із конфронтацією факторів вразливості та захисних факторів. Наприклад, в нинішніх умовах повномасштабної війни до факторів вразливості можемо віднести, зокрема, територіальну диспропорційність соціально-економічного розвитку країни, міграцію населення, неврайонованість попиту та пропозиції на ринку праці, втрату виробничих потужностей та руйнування критичної інфраструктури, екологічні загрози тощо. Натомість факторами захисту виступають, зокрема, економіко-географічне положення поруч із країнами ЄС, а також розташування на перетинах низки економічно ефективних трансрегіональних, трансконтинентальних і міжконтинентальних шляхів (сухопутних, річкових, морських), геополітичне становище України в контексті перспектив входження до ЄС, НАТО та інших представницьких зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних об'єднань, діджиталізація різних сфер соціально-економічної та суспільної життєдіяльності суб'єктів економіки, залучення міжнародного донорського фінансування економічного відновлення України тощо. І, власне, переважання ефективності реалізації потенціалу факторів захисту унаслідок їх взаємодії із факторами вразливості свідчить про соціально-економічну резильєнтність системи на противагу її крихкості/хиткості.

Визначаючи досягнення резильєнтності базовим орієнтиром функціонування соціально-економічних систем, ОЕСР акцентує на необхідності імплементації в управлінську діяльність усіх рівнів державної влади загаль-

них принципів резильєнтності [27]: готовність; чутливість; зв'язність; навчання та інновації; самоорганізація; різноманітність і надлишковість; інклюзивність; соціальна згуртованість; пороговість. Принципово іншою є позиція колективу авторів під керівництвом А. Вардеккера [28; 29] щодо ідентифікації принципів забезпечення соціально-економічної резильєнтності системи в умовах нестабільності. Зокрема, досліджуючи розвиток міста як соціально-економічної системи, науковці виокремлюють дві групи принципів забезпечення їх резильєнтності:

1) принципи, зосереджені на поглинанні збурень: забезпечення рівноваги мінливого середовища; рівномірність; буферизація;

2) принципи, орієнтовані на відновлення: передбачення та готовність/планування; гнучкість.

На наш погляд, такі принципи позбавлені адресності, відтак, їх імплементація у стратегії та/або програми підвищення соціально-економічної резильєнтності системи буде мало ефективним.

Виходячи із сутності категорії «резильєнтність» та враховуючи ідентифіковані нами вище ознаки резильєнтної системи, більш доречним є виокремлення наступних **принципів забезпечення соціально-економічної резильєнтності системи** в умовах нестабільності:

1) предметність, тобто конкретизація меж простору та часу, а також об'єкта та суб'єктів управління, встановлення зав'язків між ними;

2) ефективність використання ресурсів системи. Настання шоквої чи кризової події завжди результується дефіцитом та/або обмеженою можливістю системи використовувати певні ресурси (природні, людські, підприємницький капітал та ін.). Відповідно ефективність в контексті забезпечення соціально-економічної резильєнтності в умовах нестабільності системи означає максимізацію відношення результату використання ресурсів до затрат на їх формування, акумуляцію, утримання тощо;

3) територіальної диверсифікованості інструментів та механізмів забезпечення соціально-економічної резильєнтності системи. Актуальність виокремлення даного принципу аргументується тим, що будь-яка система є неоднорідною за своїм характером, але досягнення резильєнтності вимагає збалансованого розвитку та максимально ефективного залучення ендogenous потенціалу усіх її складових елементів;

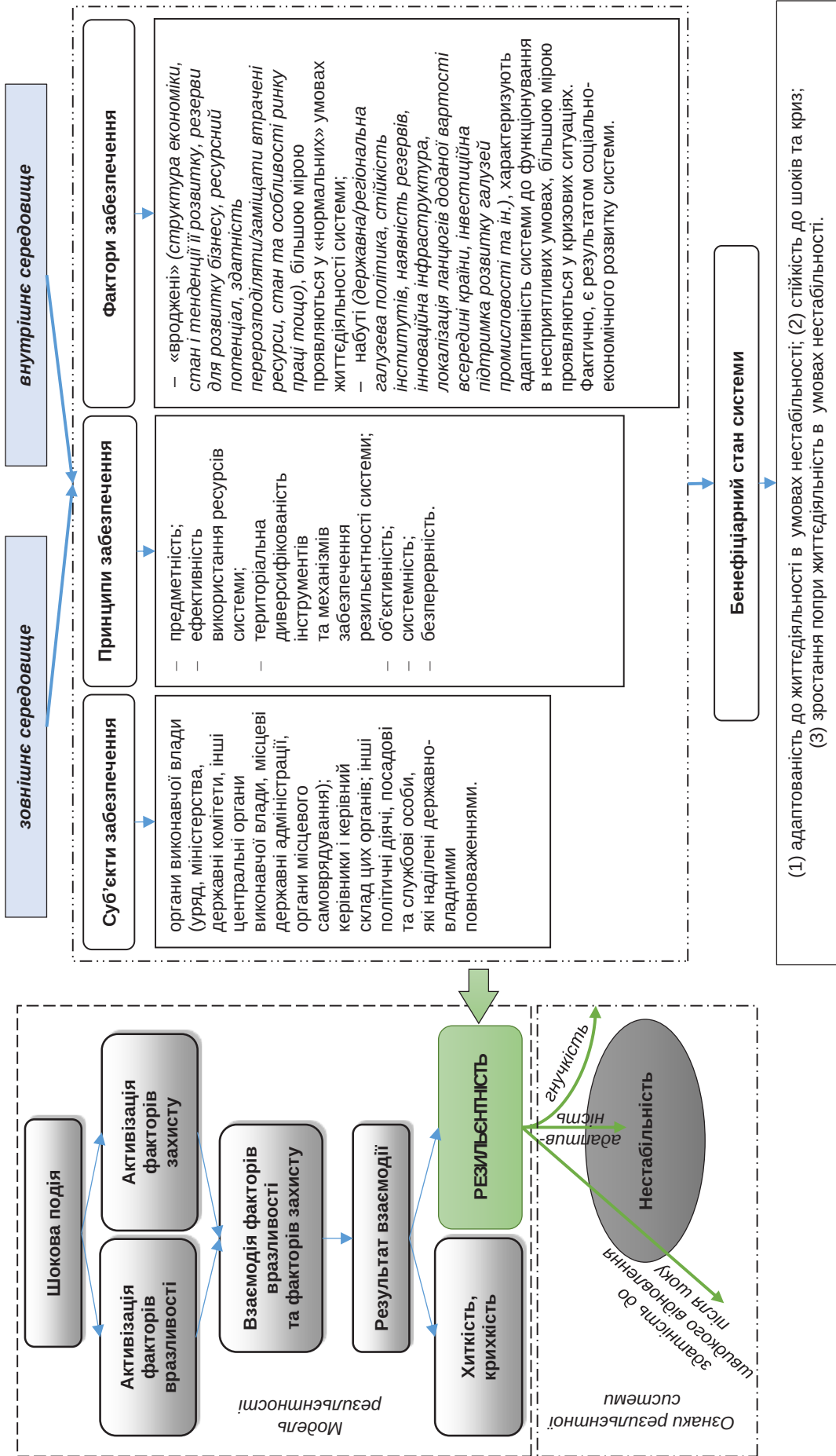

Рис. 1. Концептуалізація соціально-економічної резильєнтності просторово-суспільної системи в умовах нестабільності

Джерело: складено автором

4) об'єктивність. Забезпечення соціально-економічної резильєнтності системи можливе за наявності об'єктивної оцінки її сучасного стану, а також аналізу найбільш значимих чинників впливу на цей стан;

5) принципи системності, тобто врахування всієї сукупності параметрів та умов, що формують резильєнтність, а також взаємозв'язків між ними;

6) принципи безперервності, зважаючи на те, що будь-яка система упродовж своєї життєдіяльності більшою чи меншою мірою перманентно піддається негативним впливам зовнішнього чи внутрішнього середовища.

Критична оцінка наукової літератури, присвяченої вивченню соціально-економічної резильєнтності систем дозволила нам ідентифікувати **ознаки резилентної соціально-економічної системи** залежно від ступеня «взаємодії» цієї системи з шоковою подією чи кризою. Зокрема, в контексті ідентифікації ознак соціально-економічної резильєнтності системи в умовах нестабільності нами враховано саму сутність категорії «резилентність» – здатність до адаптації та/або пом'якшення втрат, трансформації, відновлення після впливу шоків та викликів різного характеру завдяки внутрішнім адаптивним властивостям. Виходячи із зазначеного, виокремлено наступний перелік основних ознак соціально-економічної резильєнтності системи:

1) гнучкість, тобто здатність уникати та протистояти шокам і кризам;

2) адаптивність – здатність системи функціонувати і розвиватися в умовах нестабільності. Із адаптивністю тісно пов'язані інші

ознаки соціально-економічної резильєнтності системи – поглинання втрат, пом'якшення втрат і здатність до трансформації, які в окремих випадках можуть бути складовими елементами процесу адаптації системи до функціонування в несприятливих умовах. Унаслідок високої адаптивності до функціонування в умовах невизначеності кінцевий результат настання несприятливої події для системи буде нульовим або незначним;

3) здатність до швидкого відновлення після настання шоків та викликів різного характеру та значущості впливу.

Таким чином, метааналіз вітчизняних та зарубіжних досліджень соціально-економічної резильєнтності дозволив запропонувати авторську концептуалізацію соціально-економічної резильєнтності країн та регіонів в умовах нестабільності (рис. 1).

Висновки. Соціально-економічна резильєнтність системи передбачає її здатність справлятися із факторами вразливості за рахунок внутрішніх адаптивних властивостей (факторів захисту), редукувати негативний вплив шоків та криз на динаміку розвитку. При цьому, одними із найважливіших завдань соціально-економічної резильєнтності є мінімізація втрат ресурсів та потенціалу системи, зокрема, шляхом швидкої адаптації до життєдіяльності в умовах нестабільності, а також забезпечення зростання попри функціонування в мінливому середовищі. Перспектива подальших досліджень авторів щодо зазначеної тематики вбачається в розробці методики аналізу соціально-економічної резильєнтності України, а також її апробації на прикладі шоків та криз періоду незалежності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лазос Г. Посттравматичне зростання: теоретичні моделі, нові перспективи для практики. *Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. 2016. Вип. 45. С. 120–127. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i45/23.pdf>.
2. Капранов Я., Громова В. Термінологічне поле поняття “ступінь резильєнтності” у психолінгвістиці. *The Scientific Heritage*. 2021. № 68-5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/terminologichne-pole-ponyattya-stupin-rezilientnosti-u-psiholingvistitsi>.
3. Westphal M., Bonanno G. (2007). Posttraumatic growth and resilience to trauma: Different sides of the same coin or different coins? *Applied Psychology: An International Review*. Vol. 56. P. 417–27.
4. Walker J., Cooper M. Genealogies of resilience. *Security Dialogue*. 2011. Vol. 42 (2). P. 143–160. DOI: 10.1177/0967010611399616.
5. Holling C. (1973). “Resilience and Stability of Ecological Systems”, *Annu. Rev. Ecol. Syst.*, vol. 4, Issue 1, pp. 1–23. URL: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/26/1/RP-73-003.pdf>
6. Tierney K. (1997). Impacts of recent disasters on businesses: the 1993 midwest floods and the 1994 Northridge earthquake, in Jones, B. (Ed.). *Economic Consequences of Earthquakes: Preparing for the Unexpected*, National Center for Earthquake Engineering Research, Buffalo, NY. URL: <https://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/638/PP230.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

7. Comfort L. Shared Risk: Complex Seismic Response. Pergamon. NY. 1999. URL: https://www.academia.edu/80085309/Shared_risk_Complex_systems_in_seismic_response
8. Petak W. (2002). Earthquake resilience through mitigation: a system approach, paper presented at the International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg. URL: https://www.researchgate.net/profile/William-Petak/publication/228793628_Earthquake_Resilience_through_Mitigation_A_System_Approach/links/0a85e52fb0bcda8d1000000/Earthquake-Resilience-through-Mitigation-A-System-Approach.pdf
9. Carlson J., Haffenden R., Bassett G., etc. Resilience: Theory and Application. Argonne: Argonne National Lab., 2012. viii, 64 p.
10. Martin R., Sunley P., Gardiner B., Tyler P. (2016). How Regions React to Recessions: Resilience and the Role of Economic Structure. *Regional Studies*. 50:4, 561–585, DOI: 10.1080/00343404.2015.1136410
11. Rose A., Krausmann E. (2013). An economic framework for the development of a resilience index for business recovery. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. Vol. 5. P. 73–83. DOI: 10.1016/j.ijdr.2013.08.003.
12. Melnyk M., Ivaniuk U., Leshchukh I., Halkiv L. (2023). The sustainable development and resilience of socio-economic system: Conceptualization and diagnostics of problems in conditions of global challenges and shocks. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. Vol. 18. No. 4. P. 1035–1043. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180406>.
13. Мельник М., Лещух І. Диверсифіковані підходи до політики посилення резильєнтності регіонів України в умовах глобальних шоків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2023. Вип. 4. С. 3–11.
14. Пирожков С., Божок, Є., Хамітов Н. Національна стійкість (резильєнтність) країни: стратегія і тактика випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 8. С. 74–82.
15. Хаустова В., Решетняк О. Резильєнтність економіки: сутність і виклики для України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 30–41. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
16. Новікова О., Остафійчук Я. Забезпечення збалансованого соціально-трудоного розвитку України: виклики та можливості. *Економіка промисловості*. 2023. № 2 (102). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zabezpechennya-zbalansovanogo-sotsialno-trudovogo-rozvitku-ukrayini-vikliki-ta-mozhливosti>.
17. Briguglio L., Cordina G., Bugeja S., Farrugia N. (2006). Conceptualizing and measuring economic resilience. URL: https://www.researchgate.net/publication/229039198_Conceptualizing_and_measuring_economic_resilience.
18. Horne J., Orr J. (1998). Assessing Behaviours that Create Resilient Organisations. *Employ. Relat. Today*. Vol. 24. P. 29–39.
19. Jonas A. (2012). Region and Place: Regionalism in Question. *Progress in Human Geography*. Vol. 36. Iss. 2. P. 263–272.
20. Ivaniuk U. Conceptualization of the "resilience of the socio-economic system" in modern scientific discourse. *Entwicklung des wissenschaftlichen Denkens: Wirtschaft, Management und Marketing, Pädagogik, Psychologie, Philologie, Jurisprudenz, Geographie. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft»*. Buch 13. Teil 3. 2022, pp. 8–16.
21. Савченко М. Розвиток категоріального базису «економічна стійкість». *Галицький економічний вісник*. 2019. Том 57. № 2. С. 5–17. <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/57/594.pdf>
22. Cacioppo J., Reis H., Zautra A. (2011). Social resilience: The value of social fitness with an application to the military. *American Psychologist*. Vol. 66(1). P. 43–51.
23. Лукомська С. Соціальна резильєнтність особистості в контексті подолання життєвих криз. URL: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/69c68ff6-4106-4810-9838-dd87dbdf0c25/content>
24. Heyets V., Burlay T., Blyzniuk V. (2023). Social resilience of the national economy through the prism of the experience of the European Union and Ukraine. *Економічна теорія*. 2023. С. 5–43. DOI: 10.15407/etet2023.03.005.
25. Висоцька І. Поняття та сутність категорії "соціально-економічна стійкість національної економіки". *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2013. Вип. 1. С. 13–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2013_1_4
26. Мульська О., Бараняк І. Послаблення соціальної вразливості територіальних громад карпатського регіону України в умовах економічно-політичної нестабільності. *Modeling the development of the economic systems*. 2023. Вип. (2). С. 131–137. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-17>
27. MacLeman H., Malik Miller A., Marty L. (2017). Resilience systems analysis: Learning and recommendations report. Paris: OECD Publishing. 88 p. URL: <https://www.alnap.org/help-library/resiliencesystems-analysis-learning-and-recommendations-report>.
28. Wardekker A., Jong A., Knoop J., Sluijs J. (2010). Operationalising a resilience approach to adapting an urban delta to uncertain climate changes. *Technological Forecasting and Social Change*. 77. 987–998. 10.1016/j.techfore.2009.11.005.

29. Wardekker A., Wildschut D., Stemberger S., Sluijs J. (2016). Screening regional management options for their impact on climate resilience: An approach and case study in the Venen-Vechtstreek wetlands in the Netherlands. *SpringerPlus*. 5. 750. 10.1186/s40064-016-2408-x.

REFERENCES:

1. Lazos H. (2016). Posttravmatychnе zrostannya: teoretychni modeli, novi perspektyvy dlya praktyky [Posttraumatic growth: theoretical models, new perspectives for practice]. *Aktual'ni problemy psykholohiyi: Zb. nauk. prats' In-tu psykholohiyi im. H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny*, vol. 45, pp. 120–127. Available at: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v1/i45/23.pdf>
2. Kapranov Y. A., Hromova V. (2021). Terminolohichne pole ponyattya "stupin' rezyl'yentnosti" u psykholinhvistytsi [The terminological field of the concept of "degree of resilience" in psycholinguistics]. *The Scientific Heritage*, vol. 68–5. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/terminologichne-pole-ponyattya-stupin-rezilentnosti-u-psiholingvistitsi>
3. Westphal M., Bonanno G. (2007). Posttraumatic growth and resilience to trauma: Different sides of the same coin or different coins? *Applied Psychology: An International Review*, vol. 56, pp. 417–27.
4. Walker J., Cooper M. (2011). Genealogies of resilience. *Security Dialogue*, vol. 42 (2), pp. 143–160. DOI: 10.1177/0967010611399616
5. Holling C. (1973). "Resilience and Stability of Ecological Systems", *Annu. Rev. Ecol. Syst.*, vol. 4, Issue 1, pp. 1–23. Available at: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/26/1/RP-73-003.pdf>
6. Tierney K. (1997). Impacts of recent disasters on businesses: the 1993 midwest floods and the 1994 Northridge earthquake, in Jones, B. (Ed.). *Economic Consequences of Earthquakes: Preparing for the Unexpected*, National Center for Earthquake Engineering Research, Buffalo, NY. URL: <https://udspace.udel.edu/bitstream/handle/19716/638/PP230.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
7. Comfort L. *Shared Risk: Complex Seismic Response*. Pergamon. NY. 1999. URL: https://www.academia.edu/80085309/Shared_risk_Complex_systems_in_seismic_response
8. Petak W. (2002). Earthquake resilience through mitigation: a system approach, paper presented at the International Institute for Applied Systems Analysis. Laxenburg. URL: https://www.researchgate.net/profile/William-Petak/publication/228793628_Earthquake_Resilience_through_Mitigation_A_System_Approach/links/0a85e52fb0bcba8d1000000/Earthquake-Resilience-through-Mitigation-A-System-Approach.pdf
9. Carlson J., Haffenden R., Bassett G., etc. *Resilience: Theory and Application*. Argonne: Argonne National Lab., 2012. viii, 64 p.
10. Martin R., Sunley P., Gardiner B., Tyler P. (2016). How Regions React to Recessions: Resilience and the Role of Economic Structure. *Regional Studies*, 50:4, 561–585, DOI: 10.1080/00343404.2015.1136410
11. Rose A., Krausmann E. (2013). An economic framework for the development of a resilience index for business recovery. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, vol. 5, pp. 73–83. DOI: 10.1016/j.ijdr.2013.08.003
12. Melnyk M., Ivaniuk U., Leshchukh I., Halkiv L. (2023). The sustainable development and resilience of socio-economic system: Conceptualization and diagnostics of problems in conditions of global challenges and shocks. *International Journal of Sustainable Development and Planning*. Vol. 18, no. 4, pp. 1035–1043. DOI: <https://doi.org/10.18280/ijstdp.180406>
13. Melnyk M., Leshchukh I. (2023). Dyversyfikovani pidkhody do polityky posylennya rezyl'yentnosti rehioniv Ukrayiny v umovakh hlobal'nykh shokiv [Diversified approaches to the policy of strengthening the resilience of the regions of Ukraine in conditions of global shocks]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny*, vol. 4, pp. 3–11.
14. Pyrozhhov S., Bozhok, YE., Khamitov N. (2021). Natsional'na stiykist' (rezyl'yentnist') krayiny: stratehiya i taktyka vyperedzhennya hibrydnykh zahroz [National stability (resilience) of the country: strategy and tactics of anticipating hybrid threats]. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi nauk Ukrayiny*, vol. 8, pp. 74–82.
15. Khaustova V., Reshetnyak O. (2023). Rezyl'yentnist' ekonomiky: sutnist' i vyklyky dlya Ukrayiny [Resilience of the economy: essence and challenges for Ukraine]. *Biznes Inform*, vol. 7, pp. 30–41. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
16. Novikova O., Ostafiychuk Y. A. (2023). Zabezpechennya zbalansovanoho sotsial'no-trudovoho rozvytku ukrayiny: vyklyky ta mozhlyvosti [Ensuring balanced social and labor development of Ukraine: challenges and opportunities]. *Ekonomika promyslovosti*, vol. 2 (102). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/zabezpechennya-zbalansovanogo-sotsialno-trudovogo-rozvitku-ukrayini-vikliki-ta-mozhlyvosti>
17. Briguglio L., Cordina G., Bugeja S., Farrugia N. (2006). Conceptualizing and measuring economic resilience. Available at: https://www.researchgate.net/publication/229039198_Conceptualizing_and_measuring_economic_resilience.

18. Horne J., Orr J. (1998). Assessing Behaviours that Create Resilient Organisations. *Employ. Relat. Today*, vol. 24, pp. 29–39.
19. Jonas A. (2012). Region and Place: Regionalism in Question. *Progress in Human Geography*, vol. 36, Iss. 2, pp. 263–272.
20. Ivaniuk U. (2022) Conceptualization of the "resilience of the socio-economic system" in modern scientific discourse. *Entwicklung des wissenschaftlichen Denkens: Wirtschaft, Management und Marketing, Pädagogik, Psychologie, Philologie, Jurisprudenz, Geographie. Monografische Reihe «Europäische Wissenschaft»*. Buch 13. Teil 3, pp. 8–16.
21. Savchenko M. (2019). Rozvytok katehorial'noho bazysu «ekonomichna stiykist'» [Development of the categorical basis "economic sustainability"]. *Halyts'kyy ekonomichnyy visnyk*, vol. 57 (2), pp. 5–17. Available at: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/57/594.pdf>
22. Cacioppo J., Reis H., Zautra A. (2011). Social resilience: The value of social fitness with an application to the military. *American Psychologist*, vol. 66(1), pp. 43–51.
23. Lukoms'ka S. Sotsial'na rezyl'yentnist' osobystosti v konteksti podolannya zhytlyevykh kryz [Social resilience of the individual in the context of overcoming life crises]. Available at: <https://ena.lpnu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/69c68ff6-4106-4810-9838-dd87dbdf0c25/content>
24. Heyets V., Burlay T., Blyzniuk V. (2023). Social resilience of the national economy through the prism of the experience of the European Union and Ukraine. *Ekonomična teoriâ*, 5–43. DOI: 10.15407/etet2023.03.005.
25. Vysots'ka I. (2013). Ponyattya ta sutnist' katehoriyi "sotsial'no-ekonomichna stiykist' natsional'noyi ekonomiky" [The concept and essence of the category "social and economic stability of the national economy"]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnurishnikh sprav. Seriya ekonomichna*, vol. 1, pp. 13–20. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2013_1_4
26. Mulska O., Baranyak I. (2023). Poslablennya sotsial'noyi vrazlyvosti terytorial'nykh hromad karpat-s'koho rehionu ukrayiny v umovakh ekonomichno-politychnoyi nestabil'nosti [Reduction of social vulnerability of the territorial communities of the carpathian region of ukraine in the conditions of economic and political instability]. *modeling the development of the economic systems*. vol. (2), pp. 131–137. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-17>
27. MacLeman H., Malik Miller A., Marty L. (2017). Resilience systems analysis: Learning and recommendations report. Paris: OECD Publishing. 88 p. Available at: <https://www.alnap.org/help-library/resiliencesystems-analysis-learning-and-recommendations-report>
28. Wardekker A., Jong A., Knoop J., Sluijs J. (2010). Operationalising a resilience approach to adapting an urban delta to uncertain climate changes. *Technological Forecasting and Social Change*, vol. 77, pp. 987–998. DOI: 10.1016/j.techfore.2009.11.005
29. Wardekker A., Wildschut D., Stemberger S., Sluijs J. (2016). Screening regional management options for their impact on climate resilience: An approach and case study in the Venen-Vechtstreek wetlands in the Netherlands. *SpringerPlus*, vol. 5, p. 750. DOI: 10.1186/s40064-016-2408-x.